

A. VAN HARTINGSVELDT

BEHOUWEN VAART

Het was eind December: korte, grauwe dagen en lange, koude nachten.

Ergens in de wijde, grijze eenzaamheid van de Doggersbank lag – deinend aan zijn ankerketting – de Anna Jacoba, een motorlogger uit Vlaardingen.

Een beste schuit was het, van zo'n vijf-en-dertig meter lengte – en een motor zat er in, die met zijn driehonderd paardekrachten een flink stuk water weg kon slaan.

In het vooronder zat een jongen van een jaar of veertien: Martien van Dam.

Plat op de vloer zat hij, te soezen van vermoeidheid. De kousebenen – met één grote knol aan de linkerteen – hield hij gestrekt, tot vlak voor de rood-gloeiende potkachel.

Lekker was het hier, heerlijk warm en behaaglijk! Zo'n hele dag sjouwen in de gure winterkou aan dek, viel hem toch niet mee.

Al zou Martien dat nooit aan iemand laten merken. Je zou hier in de warmte van het vooronder niet zeggen, dat de Anna Jacoba als een eenzame stip in de grauwe kilte van Doggersbank lag te dobberen.

Hè, Martien zou zó wel de hele verdere reis willen blijven zitten, zo bek-af was ie, van het zware visserswerk, de hele dag.

De jongen schurkte behaaglijk zijn rug tegen het ruwhouten beschoot, tuurde slaperig in het gloeiend rood van de kachel.

Zwaar hing de geur van vis en teer en sterke koffie in het bedompte vertrek.

Hij knikkebolde en zijn ogen vielen bijna toe.

„Hier jochie, pak an, daar kikker je lekker van op,” klonk plotseling vlak bij zijn oren de zware stem van Willem van Loon, die in het vooronder bezig was het eten klaar te maken.

Martien schrok wakker van die plotselinge bromstem aan zijn oor.

Hij stootte gevoelig zijn achterhoofd tegen de wand: boenk!

„Au!” –

„Daar zou een mens compleet wakker van worden,” grinnikte de kok

gemoedelijk. „Maar geef mij liever een bakkie troost, daar heb ik meer aan.”

De verbouwereerde Martien trok een zuur-zoet gezicht en wreef eens over de pijnlijke plek.

„Komt er nog wat van, of hoef je 't niet?” informeerde Willem, „mijn hand is geen uithangbord. Pak an dit bakkie, zeun.”

Eindelijk leek de jongen door te hebben, waar het om ging. Hij pakte de hete mok koffie van Willem aan en begon – zijn handen er aan warmend – voorzichtig blazend van het bruine-zwarte vocht te slorpen.

Lekker smaakte ze niet, die sterke koffie, maar wat wil je meer, als je amper als jongste maatje aan boord bent van een haringlogger?

Trouwens, d'n ouwe¹⁾ gebruikte dezelfde kost als al het volk, daar was geen onderscheid in.

En bij het menu van een vissersschuit wordt nu eenmaal geen rekening gehouden met de mondjes van verwende jonge juffrouwen.

Want het is daar de éne dag: scheepskaak, erwten, bonen en de volgende dag: bonen, erwten, scheepskaak. Ga zo maar door.

En dat alles gespoeld in bittere, zwarte koffie.

„Ja” – dacht Martien – „ze zullen me vetmesten, met biefstuk en karbonaadjes en zo, kan je begrijpen.” Hij moest in stilte glimlachen, toen hij daaraan dacht. Hij zou het trouwens aan boord niet eens willen hebben, stel je voor! Hij was toch zeker geen zoet papkindje? Wat zouden de mannen hem uitlachen!

Nee, voor hij naar zee ging, wist hij al lang, dat het vissersleven een ruig bestaan is, met veel ontbering.

Toch had hij doorgezet, taai en verbeterd, zoals een goeie Hollander betaamt.

En klagen over het zware werk? – Dat zouden ze van hem niet horen. Nooit!

Dit was al de derde keer, dat hij het ruime sop gekozen had voor de haringvangst.

Deze reis was ook de kwaaieste tocht geworden, zo laat in het jaar.

Want koud mensen, koud dat het daar om deze tijd kon zijn, op die wijde watervlakte!

¹⁾ De Schipper.

Maar spijt had hij er niet van, al vroren soms bijna de toppen van zijn vingers, door het barre zeewater. Of al leek soms de wind dwars door zijn oliegoed heen te blazen.

Nee, spijt zou hij er nooit van krijgen, dat wist Martien zo zeker als twee keer twee vier is.

Want het varen zat z'n hele familie in het bloed, en al hun leven zijn de Van Dammen degelijke zeelui geweest. En de zee – de eeuwig deinende zee – liet hem niet meer los. Die bleef hem lokken en aantrekken, telkens als hij maar weer een paar dagen aan de wal was.

Zo gaat dat met een zeeman. Als hij op zee is, dan loopt ie te moppen over de visserij, en als ie thuis is, dan vindt ie geen rust, voor hij weer naar de haringvijver mag. Zo ging dat ook met Martien, al was die nog maar een joch van amper veertien jaar.

En daardoor kwam het, dat hij zichzelf al een hele piet begon te voelen, een echte zeerob.

Martien wipte zijn laatste slok koffie achterover.

Het warmde toch lekker door van binnen, al smaakte het bitter.

„Nog een lekker bakkie?” vroeg Willem van Loon, de lege kroes aanpakkend. „Dat jaagt de kou d'r uit, jong.”

„Nee, merci Willem,” antwoordde Martien overeind komend, „ik ga maar weer es naar boven, d'r zal zo dadelijk wel gehaald ¹⁾ worden, denk ik.”

„Welja zeun, nog één keer wordt de haringvleet naar binnen getrokken en dan varen we weerom. Dan zijn we krek met Kerst bij moeder, wat jou.”

„Als het tenminste geen misse teelt ²⁾ is, Willem, want je weet, hoe het de vorige keren was.”

„Een misse teelt? Wie praat daar nou van. Een goeie visserman – en dat wou jij immers ook worden, is 't niet? – ik zeg een goeie visserman verwacht al z'n leven een behouwe teelt ³⁾, neem dat an van de ouwe Willem, zeun. En bovendien is de Doggersbank bij zo'n westenwind als we nu hebben een bestig viswatertje, dat weet de kleinste jongen in Vlaring.”

¹⁾ Haringnet uit zee ophalen.

²⁾ Slechte vangst.

³⁾ Goede vangst.

Willem van Loon was een man van tegen de zestig, een ervaren visserman, die de haringvijver en heel het visserijbedrijf kende als z'n eigen broekzak.

Voor hem had Martien het grootste respect.

Nou ja, op d'n ouwe na, dat spreekt vanzelf.

De jongen wilde Van Loon best geloven, hij wou nu graag genoeg naar huis varen. En tegen Willems mening durfde hij niet ingaan, stel je voor.

Maar toch – in zijn hart twijfelde hij bar aan de voorspelde goede vangst. Het moest maar eens een mager vangetje wezen, dat kon toch!? Dan zou je zien, dat d'n ouwe bleef doorvissen, Kerst, of geen Kerst.

Alsof de kok de gedachten van de jongen raadde, vervolgde hij: „En bovendien, d'n ouwe heeft het zelf gezegd. En je weet, als die wat wil, nou, dan moet het gebeuren ook, da's vast.”

Op dat ogenblik verscheen boven aan de trap een gezicht, stoppelig en rood. Twee ogen gluurden scherp bij het trapgat naar beneden.

„Hei daar Martien, waar zit je, luiwammes?” riep een rauwe schreeuwstem. „Zou je niet erris rap uit je warme salonnetje klimmen, vrind? Of moet meneer nog eerst op zijn gemak een bakkie doen? – Kom an dek, we gaan hááálen!”

Het was Andries van Bommel, de eerste matroos, die eens kwam kijken waarom zijn knechtje nog niet op het dek verscheen.

Tenminste – hij behandelde Tinus van Dam, „dat broekie van amper veetien jaar,” steeds zo'n beetje als zijn persoonlijke bediende.

Dries was een beste matroos, maar een onaangename kerel voor Martien, bemoeiziek en heerszuchtig. Zijn stem was hard, snauwend en bevelend.

Op ieder schip, waar hij voer, loerde hij er altijd op de jongste onder zijn commando te krijgen. Die werd door hem dan tot en met gedrild.

En zo was op de Anna Jacoba Martien die eer te beurt gevallen. Nou, hij kon zijn pret bij Dries gerust wel op. Gelukkig, dat de anderen het nog al eens voor de jongen opnamen.

Direct sprong Willem dan ook voor hem op de ketting.

„Kallem, kallem an, Dries,” suste hij, „de jongen is bek-af. En bovendien moet hij mij hier een handje helpen.”

Willem knipoogde glunderend naar Martien, alsof ie zeggen wilde:

„Dries hoeft niet te weten, dat jij me helpt de koffie op te drinken, dat gaat 'em niks aan.”

„Nou, komt meneer nog boven?” riep ongeduldig de matroos. Hij hield er niet van, door iemand te worden tegengesproken.

„De jongen komt zo!” antwoordde Willem, „hij zit er al naar te snakken, om weer onder jouw veilige hoede te komen!”

„Als 't ie maar weet, dat ie niet voor zijn plezier op deze schuit vaart!” dreigde Dries, nijdig om de spottende toon van Willem.

„Maar ook niet voor jóuw plezier, maat!” gaf de kok snedig ten antwoord. „Als jij je dat soms verbeeldt, Andries van Bommel, dan ben je glad abuis man!”

Klap! – sloeg Dries de deur dicht. Nijdig nagrommend stommelde hij weg, de twee daar beneden grinnekend alleen latend.

Toch kneep Martien 'em een beetje; Dries was voor hem oppermachtig, en aanstonds moest ie toch naar boven.

„Als hij maar niet zo'n treiteraer was,” verzuchtte de jongen. „Altijd zoekt ie me, altijd loopt ie op me te vitten en te snauwen.”

„Ach joh, trek je d'r niks van aan”, suste Willem, die ook wel wist, hoe de zaken aan boord stonden.

„Ja, dat kan jij licht zeggen”, mokte de jongen onwillig, „maar ik zit elke dag met z'n regen-en-wind humeur opgescheept. En d'n ouwe heeft hem over mij aangesteld, dat is juist het ergste. Nog al lekker, om altijd de standjes van hem op te vangen. Tegen jullie durft ie niet, jullie zijn grote kerels.”

Alle opgekropte weerstand tegen Dries' eigengereide onrechtvaardigheid en heerszucht kwam er nu uit bij de jongen. 't Zat hem tot aan de keel, zo langzamerhand.

„Je moest maar es weten, Willem, hoe hij me altijd loopt te jagen bij het werk. De akeligste karweitjes zoekt hij voor me op. En nooit is het goed genoeg, nooit! Hij doet altijd, of ik zo'n soort luie, domme sukkel ben, een papkindje, dat helemaal niet deugt voor het zeemansvak. – En zeg nou zelf es eerlijk, Willem, bèn ik een slome sufferd? Zo eentje, die altijd alles fout doet?” – Met spanning in de ogen keek de jongen Van Loon aan, als wilde hij het antwoord van diens gezicht aflezen.

„Nou jáááh –” kalmeerde Willem vaderlijk, „zo erg bedoelt hij het natuurlijk niet, zeun, dat moet je zó niet opvatten. Hij weet heus wel,

dat er uit jou op de duur een behoorlijk goede zeeman kan groeien met stevige, rechtse knuisten an z'n lijf."

„Nou!” – triomfantelijk riep Martien het uit – „nou, zie je dan wel, Willem, je zegt zelf . . .”

„Ho, ho, vrindje, niet te hard van stapel lopen,” temperde glimlachend de oude man, „je doet net, of je al een doorgewinterde zeeman bent, en je bènt nog niks, je komt pas kijken. Wat is nou al met al drie reisjes?”

„Maar” – vervolgde hij ernstig – „als het God belieft en je past goed op, ja, dan kàn je waarschijnlijk met een jaar of wat . . .”

„Nou dan!” – besliste Martien haastig, – „dan hoeft Dries me toch zeker niet steeds zo af te kammen?”

Maar de kok antwoordde: „Zo héél bar zal het niet zijn, Martien, en je moet niet vergeten, dat Dries van Bemmél altijd een hard leven heeft gehad. Daarvan wordt een mens zo. Hij laat nou eenmaal nooit merken, hoe hij over je denkt, en dat ie een tikje kort aangebonden is, ligt in de man z'n aard.”

„Een tikje? – Zeg maar gerust een réuzetik!” – riep Martien verontwaardigd. Hoe meer de jongen er over praatte, hoe meer hij zich opwond.

„Hij kan me soms wel wegstijgen, zo'n hekel heeft ie aan mij. Of dacht je, dat hij altijd zo tegen me grauwt en snauwt, omdat ie mij zo'n lieverdje vindt?”

Martien begon medelijden met zichzelf te krijgen. Hij vond zijn lot eigenlijk beklagenswaardig, en hoopte, dat Willem ook met hem te doen zou hebben, dat Willem óók zou zeggen: die Dries is een akelige kerel, ik zal wel eens voor je naar d'n ouwe gaan, want dat getreiter moet afgelopen zijn.

Doch Willem deed iets heel anders, hij zei: „Dries van Bemmél is een vreemde, ruwe kerel, maar een zeeman met een hart van goud, een maat, waar je in gevaar altijd op kunt rekenen. Hij doet wel streng met al de jongens op de haringvloot, die hij onder z'n hoede kan krijgen. Maar hij maakt er goeie zeelui van. En dat wil ie met jou ook doen, zeun.

Neem nou Bertus Koopman, die behandelde hij indertijd zo erg, dat de jongen zo wat om z'n moeder jankte, 's avonds in kooi. Daarbij vergeleken ben jij nog een goed gebakerd wiegekind. Maar me dunkt, Bertus is een van de beste matrozen geworden van de haringvloot.”

Doch Martien was teleurgesteld in zijn verwachting. Willem had geen woord van medelijden gezegd, hij had hem niet geholpen, door naar d'n ouwe te gaan. Hij had alleen Dries geprezen, als een beste kerel. Bah, wat had hij, Martien, daar nou aan.

En in zijn teleurstelling gooide de jongen klakkeloos er uit: „Dries de Bullebak is een nare vent, een lelijke treiteraer, nou weet je 't. Ik wou, dat ik hem nooit had gezien. En als we in Vlaring afgemonsterd zijn, dan ga ik nooit meer met hem op dezelfde schuit varen, nóoit meer! Voor mijn part spoelde hij over de reling, al is 't dan nog zo'n beste zeeman!” En met een vuurrood, nijdig hoofd wilde hij weglopen.

Maar toen sprong de oude Willem van Loon op de driftkop toe. Hij greep de jongen bij zijn schouder en rukte hem een halve slag om, zodat ie hem wel aankijken moest. Nog nooit had Martien zoiets gezien in de ogen van de oude matroos, als nu. Toorn was er in, oprechte toorn, maar ook droefheid en diepe teleurstelling.

De oude man keek hem aan, alsof hij dwars door z'n body wilde heen-zien, alsof hij dat zwarte, daar diep in zijn hart, wilde lezen.

Hij zei – en zijn zware stem had een metaalharde klank –: „Weet jij wel, jongen, dat jij daar iets heel, heel verschrikkelijks zegt? Dat jij door zulke woorden in je hart eigenlijk een lage moordenaar bent?

Heb jij wel eens iemand met doodsangst in de ogen over de reling zien spoelen, midden in de brullende storm? – Liggen jóuw vader en twee broers hier ook, op de bodem van de haringvijver, net als de mijne?

Weet jij, hoeveel rechtschapen kerels van ons Vlaardings volk hier al een eerlijk zeemansgraf vonden, hè? – Wéét jij dat? – Je moest je de ogen uit het hoofd schamen, jongen, om zulke praat over een medemens. Méénde jij dat, zeg? – Méénde jij dat?” – En hij schudde Martien aan de schouder heen en weer. Die? – Bleek zag hij van schrik, om deze heftige uitbarsting van de anders zo goedmoedige oude. Dit, deze ernstige woorden, had hij in 't geheel niet verwacht. Hij week een stap terug. Maar Willem vervolgde: „Wat jij daareven zei, is een grote zonde voor God en je naaste, jongen. Want wie zijn broeder haat, die is een doodslager, zegt de Schrift. – Je weet ook wel, dat we op zee helemaal niet kinderachtig tegen mekaar doen. Maar die praat van jou, zeun, is glad verkeerd. En dát, zo vlak voor het Kerstfeest. – Mooi Kerstfeest zal jij vieren, nou! – Je hebt niets begrepen van de geweldige liefde van God,

die op zondaren uitstraalde in de heilige Kerstnacht. Niets! – Anders zou jij zó niet spreken, jongen.”

„Ja ... maar ... ik ... eh ...,” hakkelde Martien.

„Laat me eerst uitspreken,” – onderbrak Willem, met een handgebaar hem het zwijgen opleggend, en hij vervolgde, de jongen strak aanziende: „En als dat in jou blijft, die wraaklust, die haat, en we varen behouwen thuis, dan bestáát het niet, dat jij een goed en gezegend Kerstfeest viert. Al denk jij misschien zelf van wel! – Want met haat in het hart kan een mens nooit oprecht knielen voor het Kind van Bethlehem. Onthoud dat goed, zeun.”

„Ja maar . . .,” hakkelde Martien weer, „ja maar Willem, zo precies bedoelde ik het niet, helemaal niet.”

„Maar zo precies zei je het wel, vrind,” antwoordde ernstig de oude man. „En zulke woorden zijn geen Christenpraat. – Ik hoop van harte, dat jij dit niet echt meende, want je zou me bitter tegenvallen.”

Toen ging Martien een paar passen op zijn goede, oude vriend toe. Hij legde zijn hand op diens schouder en zei: „Heus Willem, ik meende het ècht niet, ik zei het maar, zo zonder erg. Geloof je me, Van Loon, geloof je me?”

„Ik geloof je, jongen,” zei Willem ernstig, „het zou erg zijn, heel erg, als jij werkelijk zó bar één van ons volk haatte. Bid God, zeun, om verlossing van zulke kwaai gedachten. En zeg nooit meer zoiets, want zulke praat doet een zeeman pijn van binnen. Versta je dat?” –

En zonder hierop een antwoord af te wachten vervolgde hij: „Maak nu maar gauw, dat je aan dek komt, ze gaan zo halen boven.” Met deze woorden draaide Willem zich om en ging luidruchtig de potkachel oprakelen.

Martien stommelde de trap op. Vele moeilijke gedachten waren in hem. Hij schaamde zich diep over zijn lelijke, onbedachtzame woorden. En in zijn hart wist ie één ding heel zeker: Zo iets ergs zou hij nooit een ander echt meer toewensen. Het was weer eens zijn loslippigheid geweest, die hem dit lelijke had doen ontglippen.

„Wat is Willem goed,” dacht Martien. „Hem heb ik het meest pijn gedaan met wat ik zei. Dat is het ergste.

Voor hem – voor Willem, zou ik wel alles willen doen, ook het aller-moeilijkste.”

Zo iets kon je alleen maar denken. Dat kon je toch niet zeggen? Dat kon je nooit zeggen.

Martien riep: „Ik zal straks een paar lekkere, verse makreeltjes voor je apart houden, Willem, dan heb je een heerlijk braadje!”

Toen begrepen die twee elkaar weer, ze hadden elkanders hart teruggevonden.

En het werd een behouwen teelt, een rijke vangst, dat was direct te zien, toen ze begonnen.

Martien moest de reep – een dik touw, dat onder aan het haringnet zat – afhouden.

Het was al schemeravond, maar de lichten op het dek van de logger verspreidden een fantastisch geel licht over de werkende mannen.

Een elk van het volk had zijn eigen, vaste taak bij het binnenhalen van de vleet, en de samenwerking klopte als een bus. Dat moest ook wel, wilde er geen averij komen.

Met behulp van de motor werd midscheeps het lange net binnengehaald. De mannen sloegen de haringen, die met hun kieuwen in de mazen verward zaten, los, zodat de vissen kletsend op het dek vielen.

Martien, omdat hij de jongste was aan boord, moest de reep afhouden. Een ander vouwde het lege viswant netjes in het ruim, zodat de boel niet in de war kon geraken.

Het was een prachtig gezicht: zilver werd er uit de zee opgehaald, klinkklaar zilver.

D'n ouwe stond er zelf met zijn neus vlak bij, vol bewondering. „Kan je zien”, dacht Martien, „dat ie een echte visserman is, die willen allemaal haring zien.”

Met een enkel kort woord moedigde de schipper zijn volk aan bij het zware werk. En de matrozen, van de jongste tot de oudste, allemaal stoere kerels, sjouwden uit alle macht.

Nee, nu was er geen tijd voor een bakkie koffie, of om een sigaretje te draaien. Nu was het aanpezen, tot het zweet langs hun ruggen liep van de inspanning. En dat zelfs bij deze koude westerbries.

De haringvleet binnenhalen is dan ook geen kleinigheid, pas op. Denk eens even aan, een hangnet van om en nabij twee duizend meter lengte. En daaraan bengelend een macht van zilverig-schitterende ha-

ringen: duizenden en duizenden. Een prachtig gezicht, maar een kwaai job voor het volk.

Het dek raakte smerig en glibberig van de visschubben. Ook de kleren en gezichten der mannen zaten vol met die kleine, zilverige dingen.

Maar wie zou daar op letten? Daar was nu geen tijd voor. Er was maar één gedachte bij al die zwoegers: het viswant moet zo gauw mogelijk binnen boord zijn.

Martiens handen werden rood en pijnlijk van het ruwe touw. Hij stond dicht achter Dries, het lijf gebogen, steeds maar inpalmend.

Dries commandeerde met luide stem: „Vasthouden! – Trekken aan die lijn! – Naar rechts, meer naar rechts die tros, d'r is hier geen spat ruimte. Hou vast, jij joch, kijk uit je ogen!”

Klets! ging het telkens op het dek, klets-klats!

De haringen smakten neer op de planken, honderden, duizenden op en over elkander.

„Pas op! – Kijk uit, stommerd!” grauwde opeens Dries van Bommel, „je duwt me zowat tegen de vlakke!”

Martien schrok, het gemopper van de matroos maakte de jongen zenuwachtig. En hij werd zo moe in zijn armen, zo moe!

Zijn rug leek wel gebroken, van dat al maar bukken. En z'n vingers vroren bijna af.

Kwam er dan nooit een eind aan die vleet?

D'n ouwe, die even naar de brug geweest was, kwam weer eens kijken. Hij verkneukelde zich in de beste vangst en moedigde de zwoegende kerels aan: „Volhouden, mannen, regelmatig werken! Goed zo, Tante Sofie, schuif die plank maar opzij!”

En hij prees de gevangen vis: „Wat 'n haring, wat 'n harinkjes. Puike kwaliteit, mannen, daar zit voor jullie allemaal een extraatje aan vast, als we bij de reder komen.”

De matroos, die Tante Sofie genoemd werd – niemand wist, hoe de man eigenlijk heette – schoof met veel inspanning een zware plank opzij. Je zag de adertjes op zijn voorhoofd dik worden, zo moeilijk ging het.

„Ai!” – schreeuwde hij opeens, „Ai! – Au! m'n duim!”

Een venijnige houtsplinter was precies onder zijn nagel geschoten en met kracht in de vinger gedrongen. De matroos wong onmiddellijk

het scherpe ding los en kneep met zijn goede hand in de gewonde duim, die lelijk begon te bloeden.

Martien zag het gebeuren. Hij frommelde al met de linkerhand in zijn broekzak, trok zijn zakdoek te voorschijn.

„Hier, Tante Sofie!” riep hij behulpzaam, „neem mijn zakdoek maar. Draai die er maar zolang omheen!”

Hij wilde de doek als hulpverband aan de matroos geven, maar op hetzelfde moment had hij van Dries een klinkende draai om de oren te pakken.

„Sta niet te zaniken, slungel, hou die lijn behoorlijk vast!” snauwde hij. „Met allebei je handen! Natuurlijk verpruts jij de boel weer! Blijf dan aan de wal, je kunt toch niks!”

En met z'n knie gaf hij Martien een valse duw, zodat die plat op z'n broek in de visrommel op het dek neertuimelde.

„Hé, kan je wel?” – riep dreigend Tante Sofie tegen de nijldige Dries. – „Die jongen doet jou toch geen kwaad? Of mag hij me niet even zijn zakdoek lenen?”

Martien beet op z'n kaken, om zich te beheersen.

Hij dacht aan de woorden van Willem.

Toch kòn ie zich niet helemaal inhouden.

Hij flapte er uit: „Vals is 't, 't is gemeen van jou, Van Bommel, altijd heb je wat tegen mij!”

„Mond houwen en doorwerken!” commandeerde Dries, hem de rug toekerend.

Martiens ene wang gloeide. En in zijn gedachten stormde het: „Vals is ie, gemeen, altijd denkt ie kwaad van me.”

En achter zijn oogleden brandden de tranen om deze onverdiende vernedering.

„Moest ie zelf maar es zo'n geniepige splinter in zijn hand hebben gekregen. Dan zou hij wel anders gepiept hebben, die valsaard. Reken maar!”

Hij werkte voort, gelijk op met de mannen, zwijgend en verbeten.

Maar vrede was er niet in zijn hart, bij lange na niet. Het stormde er, als woei daar een vuile noordwester.

En liefde was er ook niet in zijn hart, het leek er niet op. Alleen lelijke gedachten stormden er rond, als wilde wolven in de sneeuw.

En met dat in je hart, kan je niet in oprechtheid knielen voor het Kindeke van Bethlehem.

Want zó te knielen, zou een leugen zijn.

Na een paar uren hard werken, was de vleet binnengehaald. De haring lag gestort in het scheepsruim.

„En nou schoonschip maken,” commandeerde d'n ouwe. „De teelt was best, een pracht kwaliteit vis hebben we aan boord. Nu varen we volle kracht, met een beste buit naar huis. Als 't God belieft, dan vallen we nog ruim voor Kerst de haven binnen.”

Beneden, in het vooronder, bakte Willem voor het volk een lekker zootje vette makrelen.

Als een volgeladen logger op de thuisvaart is, dan klimt er altijd zo'n echt feestelijke stemming in de harten van de mannen.

Niet, dat ze zo iets aan elkaar zouden laten blijken, o nee. Dat is de gewoonte niet onder zeelui.

Maar daarom wisten ze het wel van elkaar.

De oude Willem van Loon leek opeens wel tien jaar jonger, hij liep een heel stuk kwieker.

En bij de stuurman kon je het zien aan de manier, waarop hij zijn sigaretje draaide.

Met een sierlijke beweging van zijn wijdgespreide vingers, als een volleerd goochelaar toverde hij uit een plukje shag en een vloeitje een pracht rokertje.

Zo deed ie het alleen maar, als hij goed geluimd was.

En nu, – met in het blijde vooruitzicht Kerstfeest vieren aan de wal – nu leek dat feestelijke wel in verdubbelde mate rond te gaan aan boord van de Anna Jacoba.

De mannen droomden al van vers wittebrood en kersttimp¹⁾ en gezellige feestdagen bij vrouw en kinderen.

Zelfs Dries van Bommel was er door aangestoken, en terwijl hij zich stond te scheren, hoorde één der mannen hem neuriën: „Stille nacht, heilige nacht.” Die Dries, hoe was 't mogelijk!

¹⁾ Soort langwerpige krentenbroodjes.

Natuurlijk wist vijf minuten later het hele volk er van, tot d'n ouwe toe.

De goedmoedige stemming bleef, die liet zich niet verstoren. De mannen voelden zich als paarden, die de stal ruiken.

Met Kerst thuis! – Het had er eerst niet erg naar uitgezien, toen in het begin van de reis er zo weinig vis gevangen werd.

Stel je voor, dat ze tijdens de feestdagen door hadden moeten vissen. Dat zou een goeie schipper niet graag doen.

Het eind had gelukkig alles goed gemaakt.

Adieu, Doggersbank, we komen van 't jaar niet meer bij je terug. We varen naar huis, daar gaan we Kerstfeest vieren.

Ja, de blijde stemming bleef er in bij het volk.

Die liet zich niet verstoren.

Maar de Anna Jacoba l g nog niet veilig aan de kade, al ploegde de schuit met z'n sterke motor dapper vooruit.

De mannen liepen nog niet met hun spullenzakje over de schouder door de straten van Vlaringen. Nog l ng niet.

D'n ouwe had al eens naar de lucht gekeken. En dan kwam er een rimpel op zijn verweerde voorhoofd.

Het leek of hij – ervaren zeercb – onraad rook.

Toen ving hij bovendien nog door de radio een heel ongunstige weersverwachting op.

De Bilt seinde: In alle districten harde wind verwacht uit het noordwesten.

„Hoor je dat, maat?” vroeg hij aan de stuurman, die meeluisterde.

„Ja ouwe, dat betekent zoveel als vuil weer op komst voor de hele Nederlandse kust,” antwoordde de aangesprokene. En hij liet er op volgen: „Nou u het zegt, ouwe, mijn likdoorn steekt de hele morgen al zo, en dat ding heeft me nog nooit bedrogen, dat is een echte weervoorspeller.”

„We zullen in ieder geval de zaakjes laten vastsjorren voor het zover is,” zei d'n ouwe. „Houd jij de koers maar zo ver mogelijk uit de kust, stuur, dan ga ik het volk waarschuwen.”

„'t Zal je gebeuren, ouwe.”

Het was een onverwachte strop voor de mannen, toen de schipper met

de mededeling kwam: „Oliegoed gereed houwen, alles wat los staat aan dek vastsjorren, we krijgen zwaar weer!”

Sommige der matrozen, meest de oudere, hadden al gemerkt, dat de logger zwaarder begon te deinen. Maar de jonge matrozen en ook Martien, keken wel wat verschrikt. Die hadden er in 't geheel niet op gerekend. Zij waren nog te onervaren, om die langzame verandering in het water op te merken, die aan stormweer voorafgaat.

De blijde feestverwachting leek stuk te breken opeens.

Daar gingen ze weer, al die mannen, als de steeds zwoegende strijders van de zee.

„Zwaar weer, en dat met een zó volle schuit?” zei Martien. Hij voelde zich niets op zijn gemak door de mededeling van de schipper.

Doch Willem troostte: „Maak je maar niet ongerust, jongen, we gaan een dansje maken op de haringvijver, maar met Gods hulp sleept de Anna Jacoba ons er wel door heen. Die is voor geen kleintje vervaard. En bovendien, d'n ouwe is een secure vaarder.”

't Gaf de jongen toch moed, dit rustige woord. Trouwens de andere mannen ook. Vastberaden klommen ze naar dek, waar de harde plicht hen wachtte.

Alles, wat maar even los stond boven, werd stevig met touwen vastgesjord. Vaten, planken, kisten, lappen zeildoek, alles moest stormvast gemaakt worden, zodat de wind er geen vat op kon krijgen, of een zeetje het overboord zou spoelen.

„We hebben nog wel een uurtje de tijd, en misschien nog langer,” zei de schipper, die er zelf bij langs ging, maar beter veel te vroeg de boel vast, dan vijf minuten te laat.” En hij keek scherp toe, of alles wel secuur vastgebonden werd, want hij alleen had bij de reder de verantwoordelijkheid, als er averij kwam.

„Van Bommel!” riep d'n ouwe, „kom eens even hier!”

Hij had iets ontdekt, dat noodzakelijk veranderd moest worden.

Dries kwam.

„Van Bommel, zie je daar bij dat kluisgat die ankerketting? Die bevalt me zo niet, man, die lijkt wel verkeerd te zitten, als ik het zo bekijk.” Dries boog zich half over de verschansing heen. Nu merkte hij ook, dat die ketting niet goed hing. Dat kon zo niet blijven.

„Hoe had je dat zo gauw in de gaten, ouwe?”

„Ik had er al een paar keer naar gekeken, en ineens zag ik, dat die ketting daar klem zit,” antwoordde de schipper. „Zou jij die met dit zeetje goed kunnen krijgen, Dries?”

Hij vroeg dat met opzet aan een van zijn beste matrozen, want wat er nu gedaan moest worden, zou een gevaarlijk karweitje zijn. Om bij die ketting te komen, moest je namelijk buiten de verschansing klimmen. En dat zou niet eenvoudig zijn, met de deining, die er nu stond.

„k Zal het eens proberen, ouwe,” antwoordde Dries. En hij wilde al buiten boord klauteren, om de opdracht te gaan uitvoeren.

„Even wachten!” gebod de schipper, hem terughoudend, „ik zal eerst vaart laten minderen, dan heb je geen last van het boegwater. En wees voorzichtig hoor, want daar is weinig houvast.”

Hij had veel liever de matroos binnen boord gehouden, maar iemand moest toch het euvel herstellen.

„k Heb zo iets meer gedaan, ouwe,” zei Dries rustig, „je kunt op mij vertrouwen.”

„Dat weet ik wel, maat, dat weet ik wel,” antwoordde haastig de schipper, „maar houd je goed vast hoor, dat je geen ongeluk krijgt.”

Zo zijn de zeelui, als het er op aankomt.

Dries besepte zeer goed, dat hij iets heel gevaarlijks moest gaan doen. Toch deed hij het, zonder opscheppen, zonder angst. Hij kon er toch zijn makkers niet aan wagen!

Op commando van de schipper liet de stuurman de motor minderen en spoedig begon de Anna Jacoba langzamer te varen, tot de schuit bijna stil lag.

„Nou maar Dries, nou kan het wel,” en Van Bommel klom over de reling heen. Hij had z'n klompen uitgedaan, om met de voeten beter houvast te hebben. Heel voorzichtig boog hij zich naar het kluisgat, waar hij aan de ketting begon te morrelen.

„k Heb hem al hoor!” riep hij even later naar boven, „er zit een hele slag in! Wacht maar, ik krijg 'em wel goed!”

„Voorzichtig hoor Dries!” waarschuwden ook de mannen, die vol spanning naar hun maat stonden te kijken.

„Wil je een lijntje, om je vast te houden?” riep de schipper bezorgd. Hij wou, dat Dries een touw om het middel had gedaan, om zich met

behulp daarvan door de mannen aan dek te laten vasthouden. Dan kon hem niets gebeuren, hoogstens liep hij een nat pak op.

„Nee nee, ik heb 'em zo in orde, wacht nou even! Ik krijg 'em wel goed!”

De mannen, half over de verschansing gebogen, zagen Dries wrikken en rukken aan het stuk ketting, waarvan enkele schalmen schenen klem te zitten.

„Dat nare ding, 't lijkt wel, of ie vastgeklonken zit!” klonk het van beneden. „Wacht es, ik zal 'em even...”

Dries wilde met een forse ruk de dwarse schalm rechttrekken.

Opeens... zijn voet gleed uit... de ketting was losgeschoten, doch Van Bommel... hij wankelde – hij stortte neer, van zijn steunpunt af.

„Ai!... Help! – Help! – Ik val!...”

Vergeefs trachtten zijn handen nieuwe steun te grijpen, vergeefs... met luide gil plonsde Dries neer in de grijze, woelige wateren van de Noordzee.

Met wijdgesperde ogen van ontzetting zagen de mannen, hoe Dries onder de grauwe golven verdween.

„Help! – Help!” schreeuwden ze door elkaar, „hij verdrinkt. Man overboord! – Help!”

Even bleef Dries onder water, toen kwam zijn hoofd boven, een meter of vijf van de logger af. Ze zagen de drenkeling in doodsangst slaan met de armen. Telkens overspoelde hem het water.

„Hij verdrinkt! – Hij kan niet zwemmen! – Helpt dan, mensen!” schreeuwde er één, „helpt dan toch!”

„Kunnen jullie zo één van ons volk zien verdrinken voor je ogen?”

Toen zwierde reeds de eerste touwlijn met kurk er aan over de verschansing. Het was d'n ouwe, die de reddingsboei naar de krampachtig worstelende drenkeling smeed.

„Grijp!” brulde hij hem toe, „grijp hem vast, Dries!”

Vlak bij Van Bommel plonsde het reddingbrengende kurk neer. Maar de matroos, half verstikt en verblind in de benauwdheid, kon het niet vastgrijpen. Zijn handen grepen slechts water en schuim.

„Hij mist! – Hij kan 'em niet grijpen!” riepen, schreeuwden de mannen teleurgesteld. Ze huilden bijna van spijt. „Hij is verloren, hij houdt het nooit boven! Eer de sloep gestreken is, zinkt ie weg in de diepte.

Dries! – Dries dan toch, grijp, – houd de boei!” Een nieuw stuk kurk smakte neer bij de drenkeling. Verschrikkelijk was het, het wanhopig geworstel aan te zien van hun makker, die zoëven nog midden tussen hen stond. Was dan alles vergeefs? Móest ie dan verdrinken, vlak bij het schip? Kon dan niemand helpen? Niemand?

„O God!” riep er een, „Here, help toch, behoud hem!”

Toen was daar opeens één, die het waagde. Waar haalde hij op dat ogenblik de moed vandaan om dat te doen? De grote moed voor dat geweldig waagstuk? Een jongen was het, de kleinste nog wel aan boord, een afhouwertje van amper veertien jaar: Martien van Dam. Terwijl de anderen schreeuwden, bijna verlamd schenen van schrik, had hij een lang, dun touw gegrepen. In een lus had hij zich dat om de schouders geslagen en het andere eind in de handen geduwd van een der verbijsterde mannen. In minder dan enkele seconden was het gebeurd.

„Houd vast!” schreeuwde hij met schorre stem de matroos toe.

Toen schopte hij z'n klompen uit, die hem konden hinderen en voor iemand er op verdacht was – dóók hij! – dook hij pardoes over de reling heen – in volle zee!

„Martien! – wat ga je . . .” de woorden bestierven de man op de lippen. Toen ineens begreep hij, wat de jongen wilde. En als een juichkreet schreeuwde hij het uit: „Martien! – jongen toch!”

De knaap suisde neer in het ijskoude water, dat met geweld in z'n lijf beet. Hij sloeg z'n armen en benen uit, hij begon te zwemmen, woest en hard. Het geniepige water leek hem verraderlijk te willen neertrekken in de eindeloze diepte.

Maar de jongen kampte en worstelde zichzelf door de deining heen. Hij moest naar die éne, die daar in benauwdheid te sterven lag.

Het volk stond in ademloze spanning bij de verschansing, d'n ouwe liep handenwringend over dek.

En de kleine, dappere jongen? In zijn hart was slechts één woord: „Here! – Here!” Een woord, als een mateloos gebed uit de diepte.

Zijn kleren, loodzwaar van het water, schenen hem terug te trekken van zijn doel: de krampachtig grijpende handen van Dries.

Hij dacht niet aan het gevaar voor eigen leven, merkte niet de grote deining van het water, hij zag slechts de witte handen, die smeekten om hulp.

Even zag hij Dries' hoofd, toen overspoelde een verstikkende golf hen beiden. Maar nog was de drenkeling niet weggezonden, nog niet. En worstelend bad de jongen: „O Here help! – Help toch!”

De mannen aan boord? Nu konden ze ook meehelpen. Ja nu wel! – Nu waren ze opeens allen hun verlamme schrik te boven. Dat kwam door de stoute daad van deze éne, de kleinste van hen allen.

Nu riepen, schreeuwden ze luid, om hem moed te geven. Nu durfden ze ook!

De jongen hoorde hun geroep niet. Hij werd zo moe, zo moe. Het ijsskoude water verstijfde zijn spieren, maakte ze krachteloos. Hij kòn haast niet verder meer. „Here, help, o help!”

Het begon te suizen in z'n oren, zijn ledematen bevroren bijna van de felle koude. Zijn lijf begon gevoelloos te worden, zijn hoofd werd zo suf. En dat water, al dat verschrikkelijke water! O God, komt er dan nooit een eind aan dat vreselijke? Hij zag Dries niet meer. Was die al weg, al gezonken in het diepe zeemansgraf?

Plotseling had hij hem. Een grote golf stootte de drenkeling tegen hem aan, het was hóóg tijd. De matroos klemde zich vast aan zijn redder, zo stijf en krampachtig in zijn doodsangst, dat de jongen zich nauwelijks bewegen kon. En die – uitgeput, half verstikt – probeerde het ook niet meer.

Zijn handen grepen Dries nog beet – toen leek het, of ze allebei weggezonden in de duistere diepte van de Noordzee.

Het water bruiste hevig in hun beider oren, toen wisten ze geen van beiden meer, wat er met hen gebeurde.

Van de onderdrukte blijdschap der mannen aan boord, die hen aan de lijn naar binnen haalden, hoorde noch Dries, noch Martien iets.

Daar stond een oude man in het vooronder: Willem van Loon. Tranen blonken in zijn ogen, maar hij schaamde zich niet ervoor.

„Aan jouw hoede zijn ze toevertrouwd, Willem,” had d'n ouwe gezegd, voor hij naar dek terugging, „jij hebt verstand van dokteren, geef ze het beste, wat we hebben. Want dat hebben ze verdiend, allebei!”

„Zo is het, ouwe, aan mij zal het niet liggen,” had de oude kok geantwoord.

De schipper vervolgde: „Ze hadden bijna hun leven verspeeld, maar nu

jij met kunstmatige ademhaling het water uit hun longen gepompt hebt, halen ze het er wel weer bovenop, denk ik.”

„God heeft ze bewaard, ouwe, wij kunnen niets,” gaf ernstig Willem ten antwoord. De schipper had zwijgend geknikt en was naar boven gegaan.

Willem had er aan gedaan, wat hij kon. Met hete doeken had hij ze gewreven, al maar gewreven, tot de warmte terugkwam in hun verkleumde lichamen. Hete thee had hij ze laten drinken en elk gerold in een paar dikke, warme dekens.

Nu lagen ze ieder in een kooi, ze sliepen, uitgeput.

Willem bleef er bij, als een wakende kloek bij haar kuikens. Hij luisterde naar de adem, die weergekomen was in hun bijna dode lijven. Bij de jongen stond hij het langst, luisterde hij het scherpst.

„Jochie, jochie,” mompelde hij, „dat jij het nu juist moest wezen, die je leven op het spel zette. Wie had dat ooit gedacht! Hoe durfde jij dat! – Jij, dappere zeun! – Niemand van de mannen waagde het. – Jij wel, jij was een held! – En ik – . . . ik heb je nog zó onderhanden genomen gistermiddag. – Ik heb me nog zó boos gemaakt om die paar onnozele, onbedachtzame woorden van jou. – Ik meende, dat jij een laffe knul was, met slechts wraakgedachten in je. – En nu . . . jij was de kleinste, maar je bent nu de grootste, de allergrootste van ons. Jochie, wat zullen je ouders trots op je zijn, als ze dat horen. – Wat zal Dries nu een goede vriend van je zijn.”

Willem snoot hortend zijn neus, veegde meteen tersluiks zijn rode zakdoek langs de oude ogen.

„Jongen, wat zal jij een heerlijk Kerstfeest vieren dit jaar. – Want ik heb me gelukkig vergist in jou. – Er was geen wraak meer in je hart. – Er woonde geen haat. – Anders had je dit – dit moeilijke nooit kunnen doen. – Jochie, God heeft jullie bewaard! – En jij – jij hebt de les begrepen, de grote les van Jezus' liefde. – Wat zal voor jou de ster nu stralen – strálen.”

Ontroerd wendde de oude zich af, ging de natte kleren redderen, die rondgeslingerd lagen op de vloer.

Martien hoorde zijn gemompelde woorden niet. Dries merkte de goede zorgen niet. Stil lagen de twee drenkelingen, elk in zijn warme kooi, verzonken in diepe slaap van uitputting. Dat mochten ze, dat hadden

ze verdiend: slapen, heerlijk uitrusten. Nu waakte de oude Willem over hen. Als een trouwe kloekhen over haar kuikens.

En boven aan dek, in het stormweer, waakte het volk. Dat voerde daar de taaie, oude strijd tegen de felle noordwester. Ze deden het graag, die mannen, want ze mochten een kostbare last naar huis brengen. En boven die allen waakte God. Diens machtige hand hield de onzichtbare draad vast, de draad van hun aller leven.

Zo is het alle tijden geweest. Zo zal het ook alle tijden door zijn.

De noordwester bulderde. Maar de Anna Jacoba voer naar huis. Morgen, als die twee daar beneden alle ellende hopelijk te boven zouden zijn, konden ze de Waterweg binnenlopen.

Behouwen vaart! – Dat is een vaart met God aan boord!

Die volgende middag liep er een jongen door de straten van Vlaardingen.

Een vissersjongen, met zijn spullenzak over de schouder.

Tussen zijn vader en moeder, die hem waren komen afhalen; liep hij in.

Een jongen, met een groot, gelukkig hart.

Dat was Martien van Dam, het afhouwertje aan boord van de Anna Jacoba.

Hij had z'n derde reis gemaakt: de gevaarlijkste, maar ook de schoonste van zijn leven.

Weet je, wat die jongen ging doen?

Kerstfeest ging hij vieren!

Nu kòn hij het.

Want wijd stond zijn hart open voor de liefde van het Kind uit Bethlehem!

Wagenwijd!

Gelukkige jongen!